

AUTORSKO PRAVO I BIBLIOTEKE DIGITALNOG DOBA

mr. sc. Dragana Bogdanović

Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH, Sarajevo
draganab@nub.ba

Sažetak

Kompjuterizacija u domenu znanja otvara velike mogućnosti rada sa svim tipovima digitalnih informacija u svim granama nauke i umjetnosti. Podrazumijevaju se i nove mogućnosti u razvoju autorskog prava. Rad biblioteke zasnovan je na poštivanju principa autorskog prava. Nekontrolirana prerada autorskih djela i narušavanje njihove autorskopravne zaštite još je veća u digitalnim medijima, mobilnim uređajima, e-čitačima.

Ključne riječi: znanje, autorsko pravo, biblioteke, digitalni mediji

Uvod

Autor (lat. *auctor*, engl. *author*) je osoba ili korporativno tijelo odgovorno za intelektualni sadržaj nekog djela. Autorska djela su originalne intelektualne i duhovne tvorevine iz književnog, naučnog i umjetničkog područja, bez obzira na način i oblik izražavanja, vrstu, vrijednost ili namjenu. Složen proces kreiranja autorskog djela počinje nastankom ideje (zamisli), a završava oblikovanjem (fiksiranjem) te ideje u nekom mediju, sredstvu izražavanja. To može biti pisana ili govorna riječ, zvuk, različiti dvodimenzionalni i trodimenzionalni oblici, pokreti tijela.

Onaj dio pravnih nauka koji regulira zaštitu i interese autora i njegovog djela naziva se autorsko pravo (engl. *copyright*, njem. *Autorenrecht*, *Urheberrecht*, ital. *diritto d'autore*, franc. *droit d'auteur*). Opći principi autorskog prava odnose se na područja književnosti, nauke i umjetnosti. Postoji niz autorskopравnih instrumenata koji reguliraju odnose u različitim oblastima ljudske djelatnosti (npr. industrijski dizajn, tehnički izumi, patenti) (Henneberg 2001).

Autor i autorsko pravo

Prema Hennebergu (1919–2010), koji je bio jedan od najeminentnijih stručnjaka za autorsko pravo i srodna prava, autorsko pravo je skup pravnih pravila koja normiraju pravne odnose vezane za intelektualne tvorevine iz književnog, naučnog i umjetničkog područja (Henneberg 2001). Autorsko pravo je

jedno od osnovnih ljudskih prava i izjednačava se s pravom na slobodu izražavanja.

“Područje autorskog prava obuhvata pravna pravila kojima se uređuju pravni odnosi u vezi s intelektualnim tvorevinama na području književnosti, nauke i umjetnosti, ali i pravna pravila kojima se uređuju srodna (susjedna, koneksna) prava, što je skupni pojam za prava čiji su objekti po pravilu, premda ne nužno, vezani uz korištenje autorskih djela – izvedbe umjetnika izvođača, fonogrami, videogrami, radiodifuzno emitiranje, naklade, posebna izdanja. Autorsko pravo u subjektivnom smislu je najveća privatnopravna vlast, pojmovno neograničenog sadržaja, apsolutnog djelovanja koje daje neposrednu vlast u pogledu intelektualne tvorevine – autorskog djela” (Gliha 2002, 3).

Autorsko pravo je grana građanskog prava, a građansko pravo je grana privatnog prava. Sva ostvarena autorska prava vremenski su ograničena. U Bosni i Hercegovini i najvećem broju zemalja to je ograničenje definirano na sljedeći način (Trnavci 2011; Henneberg 2001; Horvat i Živković 2009):

- a) autorska prava autora, odnosno njegovih nasljednika, traju 70 godina nakon smrti autora;
- b) autorska prava izvođača nekog djela traju 50 godina od prve izvedbe toga djela;
- c) autorska prava proizvođača videozapisa traju 50 godina od izrade toga videozapisa;
- d) autorska prava proizvođača nekog audiozapisa traju 50 godina od izrade tog audiozapisa;

- e) autorska prava radiodifuzne organizacije za neko emitirano djelo traju 50 godina od prvog emitiranja tog djela;
- f) autorska prava proizvođača neke baze podataka traju 15 godina od objavljivanja te baze podataka.

Autor regulira odnose s izdavačem, repozitorijima, s raznim institucijama i s javnošću oslanjajući se na Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima, Zakon o pravu na pristup informacijama, različite statute, pravilnike i ugovore. Ukoliko dva ili više autora rade zajedno na jednom djelu, oni kombiniraju svoje doprinose stvarajući ili nedjeljivu cjelinu ili djelo koje se sastoji od međuovisnih dijelova. U tom se slučaju govori o koautorstvu, a autori posjeduju združena autorska prava na djelo.

Historija primjene autorskog prava

Utemeljenje autorskog prava kao naučne discipline počinje od 15. st. Prvi put poslije pojave Gutenbergovog štampa autorsko je pravo postalo privilegija u Veneciji u 15. st. Statut kraljice Ane (*Statute of Anne*) prvi je zakon o pravima autora u Velikoj Britaniji. Stupio je na snagu 1710. godine. Ovim Statutom autorsko djelo bilo je zaštićeno maksimalno 28 godina.

U SAD je 1790. godine formiran prvi američki federalni zakon o autorskim pravima (*Copyright Act*) (Horvat i Živković 2009). Već su se u 18. st. javili prvi oblici zaštite autorskog prava. Osnivaju se zavodi ili instituti za intelektualno vlasništvo.

Današnji Institut za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine radi od 2007. godine. Do tada je bio u sastavu Instituta za standardizaciju, mjeriteljstvo i intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine. U nadležnost Instituta spadaju i autorska i srodna prava.

Primjena autorskog prava

Autorsko pravo podrazumijeva sljedeća prava (Horvat i Živković 2009):

- moralna prava,
- imovinska prava i
- druga prava.

Autorsko pravo postoji kao dio svih velikih svjetskih pravnih sistema. Naziv autorsko pravo je karakterističan za kontinentalnoevropske pravne sisteme, dok anglosaksonski pravni sistemi za pojam autorsko pravo koriste naziv copyright. Dok je autorsko pravo prvenstveno orijentirano na prava

autora, copyright se ograničava striktno na autorsko djelo.

Ako je neko djelo zaštićeno copyrightom, u impressumu tog djela nalazi se standardizirana oznaka. Ova oznaka se sastoji iz tri osnovna dijela:

- slova "C" u krugu – © kao simbola copyrighta,
- imena autora ili nekog drugog nositelja autorskog prava,
- godine prvog izdanja ili godina svih izdanja, rjeđe datum registracije.

Ispred slova "C" u krugu – © može se nalaziti riječ copyright. U nekim oznakama copyrighta godine su navedene ispred imena. Primjeri različitih tipova oznake za copyright su:

- ©IGT, Sarajevo, juni 2012.,
- Copyright © Nenad Stipanić, Zagreb, 2012.

Ista publikacija može biti izdavana u različitim državama od strane različitih izdavača i to je naznačeno u impressumu:

- © China International Press 2010,
- © Buybook 2015.

Jedan izdavač može imati autorska i srodna prava na jednu publikaciju izdanu u više država:

- copyright © za BiH, Hrvatsku, Srbiju i Crnu Goru – Buybook 2013,
- copyright © 1990 Frank Richard Williamson i Christopher Reuel Tolkien, izvršitelji oporuke pokojnog Johna Ronalda Reuela Tolkiena.

Iza znaka © slijedi obavijest koja u većini slučajeva glasi: "Nijedan dio ove knjige ne smije se umnožavati, fotokopirati, niti na bilo koji način reproducirati bez pisanog dopuštenja autora (ili izdavača)."

Po zakonu o autorskim pravima niza zemalja postoje djela koja ne mogu imati autorskopravnu zaštitu. To su mali tekstualni i likovni oblici (kratke fraze i slogani, ornamenti, slovne ili kolorističke oznake), djela koja sadrže opće informacije (kalendari, cjenovnici, adresari).

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine 2010. godine usvojila je Zakon o autorskim i srodnim pravima. Objavljen je u Službenom glasniku Bosne i Hercegovine, 63/10.

Moralna autorska prava i njihova primjena

Moralna ili osobna prava štite autorov stvaralački dignitet. Moralna prava autora obuhvataju (Henneberg 2001):

1. pravo prve objave djela,
2. pravo na priznanje autorstva (paterniteta),

3. pravo na poštivanje autorskog djela i časti ili ugleda autora,
4. pravo pokajanja.

U kontinentalnoevropskim sistemima nosilac autorskih prava isključivo je fizičko lice koje je stvorilo djelo. Smatraju se jednako važnim i moralna i imovinska prava autora. Isto je u Zakonu o autorskom pravu BiH:

1. Pravo prve objave djela je pravo autora da odluči kada, gdje, kako i pod kojim uslovima će prvi put objaviti svoje djelo. U Zakonu o autorskom pravu i srodnim pravima Bosne i Hercegovine iz 2003. godine tretira se u sklopu moralnih prava autora.
2. Pravo na priznavanje autorstva (pravo paterniteta) obavezuje izdavača da se autorovo ime mora nalaziti na svim primjercima njegovog djela.

Autorovo se ime mora navesti kada se njegovo djelo objavljuje u medijima, kada se citira, navodi u fusnotama, kada se parafrazira (Horvat i Živković 2009):

1. Pravo na poštivanje autorskog djela i časti ili ugleda autora prvenstveno čuva cjelovitost autorovog djela.
2. Pravo pokajanja pruža mogućnost autoru da na specifičan način utječe na korištenje svoga djela. Traje za života autora i on ga se ne može odreći.

Imovinska autorska prava i biblioteke

Ekonomski interesi autora štite se sljedećim imovinskim autorskim pravima:

1. pravo reproduciranja (pravo umnožavanja),
2. pravo distribuiranja (pravo stavljanja u promet) i pravo iznajmljivanja,
3. pravo priopćavanja javnosti,
4. pravo prerade.

Biblioteka pruža svojim korisnicima usluge koje su vrsta reproduciranja (fotokopiranje, skeniranje, digitaliziranje, snimanje mikrofilmom, snimanje na nosače zvuka, slike ili teksta).

1. Pravo reproduciranja, u koje se ubraja i pravo umnožavanja, jest pravo izrade autorskog djela u jednom ili više primjeraka, u cijelosti ili u dijelovima, privremeno ili trajno, u određenom obliku. Autor je vlasnik svoga izdatog djela.
2. Pravo distribuiranja (pravo stavljanja u promet) primjeraka autorskog djela ostvaruje se prodajom ili na neki drugi način. Danas u svijetu preko 90% autora svoja autorska prava prenosi na izdavačke kuće.

3. Pravo priopćavanja javnosti prvenstveno se odnosi na pozorišna, filmska i radijska djela. Svako autorsko djelo može se prezentirati preko javnih mjesta (u bibliotekama, galerijama, muzejima, koncertnim dvoranama, predavaonicama, parlamentu, na internetu).
4. Autor izvornog djela može dopustiti preradu svoga djela. Prerađeno djelo je također originalno intelektualno djelo i zaštićeno je autorskim pravom (Horvat i Živković 2009).

Druga prava

Druga prava autora su prava koja nose obilježja i moralnih i imovinskih autorskih prava, ali se ipak ne mogu svrstati ni u jednu od tih skupina. Ova prava su karakteristična za kontinentalnoevropske sisteme.

Druga prava autora su (Horvat i Živković 2009):

1. pravo na naknadu,
2. pravo slijedenja,
3. druga prava.

U grupu drugih prava spada i pravo pristupa djelu. Autor ima pravo tražiti da uvijek pristupi svome djelu kada mu je to potrebno.

Informacijsko-komunikacijske tehnologije nameću termin *online prava*. Tim se pravom reguliraju prava autora čije je djelo stavljeno na raspolaganje javnosti putem interneta.

Srodna prava

I autorska prava i srodna ili susjedna prava imaju isti predmet zaštite, a to je autorsko djelo (*droits voisins, neighbouring rights*). U srodna ili susjedna prava spadaju sljedeća prava (Horvat i Živković 2009):

- prava umjetnika izvođača vezana za njihove izvedbe,
- prava proizvođača fonograma,
- prava filmskih producenata vezana za njihove videograme,
- prava organizacija za radiodifuziju vezana za njihova emitiranja,
- prava izdavača vezana za njihova izdanja,
- prava proizvođača baza podataka vezana za njihove baze.

U srodna prava spadaju prava pjevača, glumaca i muzičara koji sudjeluju u izvođenju djela (izvođačka prava), kao i prava proizvođača videosnimaka i zvučnih snimaka.

Autorsko pravo i biblioteke

Rad biblioteke velikim je dijelom zasnovan na poštivanju principa autorskog prava. S jedne strane potrebno je zaštititi pravo korisnika na pristup informacijama, a s druge strane prava autora. Problemi uravnotežavanja ostvarivanja prava korisnika i autora bibliotečke građe tretiraju se u nizu dokumenata IFLA-e (*International Federation of Library Associations and Institutions*). Odbor za autorsko pravo i druga pravna pitanja CLM (*Committee on Copyright and other Legal Matters*) prezentira stavove internacionalne bibliotečke zajednice o autorskom pravu (Gerc 2008).

Ograničenja autorskog prava u bibliotekama

Ograničenja i izuzeci primjene autorskog prava u radu biblioteke vezani su za: citiranje, privatno i javno korištenje, ograničenje u korist biblioteka, nastavu i naučno istraživanje, ograničenje za potrebe invalidnih osoba, informiranje javnosti, plakate i kataloge, baze podataka, tehničke mjere koje omogućuju korištenje djela, ograničenje prava distribucije i ograničenje prava javnog izlaganja.

Citiranje

Navođenje dijelova teksta iz jednog autorskog djela u drugom autorskom djelu, uz navođenje imena autora i naslova izvornog djela, naziva se citiranje. Citiranje je regulirano zakonom o autorskom pravu i srodnim pravima.

Privatno i javno korištenje

Postoji razlika između privatnog i javnog korištenja djela. Zakon definira javnost kao "skup osoba izvan uobičajenog kruga članova obitelji ili prijatelja". Npr. izvedba muzičkog djela u krugu porodice i prijatelja predstavlja privatno korištenje djela (Horvat i Živković 2009).

Ograničenje u korist biblioteka

Bibliotekama zakon o autorskom pravu dopušta mogućnost da ne moraju tražiti dopuštenje ni platiti naknadu da bi jedanput reproducirale djelo koje posjeduju u svojim fondovima.

Nastava i naučno istraživanje

Zakon dopušta reproduciranje autorskih djela za potrebe nastave ili naučnog istraživanja, uz navođenje

izvora i bez dobivanja ovlaštenja. Zakonsko dopuštenje ne odnosi se na elektroničke medije (Horvat i Živković 2009).

Ograničenje za potrebe invalidnih osoba

U Bosni i Hercegovini autorska djela bez posebnog odobrenja autora dostupna su invalidnim osobama u Biblioteci za slijepe i slabovidne osobe u Sarajevu. Ovakve biblioteke štampaju knjige na Brajevom pismu i snimaju zvučne knjige i časopise za slijepe osobe prema svjetski utvrđenom standardu – DAISY (*Digital Accessible Information System*).

Informiranje javnosti

Zakon dopušta reproduciranje, distribuiranje i pripočavanje informacija o autorskim djelima u javnosti – bez dopuštenja nosilaca autorskog prava. Tako biblioteka može putem medija obavještavati javnost o nabavljenim knjigama (Licences for Europe 2013).

Plakati i katalogi

Organizatori javnih izložbi i aukcija likovnih djela mogu reproducirati ta djela na plakatima i u katalogima bez dozvole autora.

Ograničenja korisnika baza podataka

Korisnik baza podataka može preraditi i reproducirati cijelu bazu podataka ili njen dio samo ukoliko ima ovlaštenje.

Tehničke mjere koje onemogućuju korištenje djela

Nositelju autorskog prava na raspolaganju stoje različite tehničke mjere zaštite kojima može onemogućiti korištenje ili pristup autorskom djelu.

Ograničenje prava distribucije

Autor ima pravo da donese odluku o izboru distributera svoga djela. U većini zemalja zakon dozvoljava distribuciju autorskih djela koju vrši biblioteka.

Ograničenje prava javnog izlaganja

Pravo javnog izlaganja može biti uslovljeno dobivanjem pismenog odobrenja ili plaćanjem određenih novčanih naknada. To ograničenje je interesantno

za biblioteke koje u svom vlasništvu imaju likovna djela (Horvat i Živković 2009).

Individualna i kolektivna zaštita autorskog prava

Ukoliko autor pri zastupanju i zaštiti svojih autorskih prava sam zastupa i štiti autorska prava, takva se autorska prava zovu individualna. Autor može zastupanje i zaštitu svojih autorskih prava prepustiti agenciji ili udruženju za kolektivno zastupanje i zaštitu autorskih prava. Ta se autorska prava nazivaju kolektivna.

U Bosni i Hercegovini norme utvrđuje *Institut za intelektualno vlasništvo*. BiH je jedina zemlja u regiji u kojoj nije nastavljena praksa zaštite autorskih i srodnih prava koja je postojala do 1992. (Trnavci 2009).

Udruženja za kolektivno zastupanje i zaštitu autorskih prava koje djeluju u Bosni i Hercegovini su:

- Sine qua non – Agencija za zastupanje i zaštitu autorskih prava, Sarajevo,
- Asocijacija kompozitora muzičkih stvaralaca, Sarajevo,
- Asocijacija skladatelja glazbenih stvaralaca, Sarajevo,
- “Uzus” – Udruga nezavisnih muzičkih autora, izvođača, aranžera i javnih ličnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo,
- U. G. “Kvantum” – Udruženje za zaštitu diskografskih prava, Bijeljina,
- Elta-kabel d.o.o. Doboj.

Autorsko pravo i web

Web se svakodnevno razvija i usavršava svoju opću interoperabilnost. Sve je pouzdanija distribucija informacija putem weba. Pitanja autorskopravne zaštite još su uvijek neriješena. Internet ima tehničke mogućnosti za korisničko interveniranje u autorskim djelima dostupnim na internetu i ujedno narušavanje njihove autorskopravne zaštite.

“Elektronske publikacije se razlikuju od štampanih po tome što je svaka kopija elektronske publikacije potpuno identična originalu, tako da kopiranje u stvari znači umnožavanje, što je zakonom o autorskim pravima isključivo pravo nosioca autorskih prava. Pošto je kupac elektronske publikacije realno u mogućnosti da je umnožava tako da svaka kopija bude identična originalu, mnogi izdavači su odlučili da elektronske publikacije ne prodaju, nego da

prodaju mogućnost pristupa serverima na kojima se one čuvaju. Izdavači korišćenje onih elektronskih publikacija za koje su nosioci autorskih prava, regulišu posebnim ugovorima sa korisnicima – licencama, čije odredbe ne moraju biti saglasne zakonima o autorskom pravu odgovarajućih zemalja” (Filipi-Matutinović 2013, 18). EBLIDA – na skupu pod nazivom *Europske knjižnice i izazovi e-nakladništva (European libraries and challenges of e-publishing)* 2012. – nastoji ponuditi strategiju autorskopravne zaštite za elektronsku knjigu.

Neke specifičnosti autorskopravne zaštite na webu mogu se opisati odnosom autorskog prava prema dizajneru web stranice. Uobičajen naziv za sliku web stranice je *screenshot*. Web stranica je najčešće multimedijalna, može sadržavati tekst, fotografiju, izvorna umjetnička djela, grafičke prikaze. Ako su web stranica ili njeni dijelovi zaštićeni autorskim pravima, onda to mora biti i navedeno na web-stranici. Dizajner neke web stranice može imati autorsko pravo na tu web stranicu. Tekst se na webu štiti autorskim pravom isto kao i svako štampano djelo.

Korišćenje digitalnih slika i grafičkih prikaza s weba odvija se pod uvjetima *click-wrap licence*. Danas se na webu nude besplatna nezaštićena djela pod nazivom *shareware* ili *freeware*. Fotografiska djela i slike zaštićeni su kao umjetnička djela. Uz svaku korištenu sliku i fotografiju potrebno je navesti ime autora ili izvor iz kog je preuzeta. Za dizajnera web stranice biblioteke značajno je poznavati pravne norme o korištenju slika korica i ovitaka knjige. Korice i ovitak knjige zaštićeni su autorskim pravom. Nosilac ovog autorskog prava je ili dizajner korica i ovitka ili izdavač knjige (Horvat i Živković 2009).

Autorsko pravo i Google

Informacijska tehnologija u velikoj je mjeri približila knjigu širokom krugu čitalaca. Knjige su na Googleu dizajnirane tako da su dostupne za sve vrste uređaja kao što su laptop, smartphone, iPad itd. Preko Googlea su dostupne knjige brojnih izdavača, bez obzira na to imaju li svoju online biblioteku ili ne. Googleove knjige su dostupne i na Kindle čitaču. Google books podržava sve formate i uređaje (Cohen 2010). Međutim, smatra se da Google ugrožava autorsko pravo.

Google je započeo projekt skeniranja građe i digitaliziranja građe iz univerzitetskih biblioteka Harvarda, Stanforda i Oxforda, Biblioteke Univerziteta Michigan i Javne biblioteke New Yorka. To provodi putem Google Print Library Projecta. Postoje poda-

ci da za većinu nije tražena dozvola od autora (Brzulović-Stanisavljević 2009).

Autorskoppravna zaštita baza podataka

Direktiva Evropske unije o pravnoj zaštiti baza podataka donesena je 1996. godine. Ovaj zakonski okvir za zaštitu baza podataka ugrađen je i u Zakon o autorskom pravu Bosne i Hercegovine. Autorsko pravo proizvođača baza podataka traje 15 godina od prvog objavljivanja podataka u bazama.

Autorsko pravo i kompjuterski programi

Uvođenje kompjutera u sve oblasti ljudske djelatnosti nametnulo je potrebu razvoja posebnih grana autorskog prava koje se moralo prilagoditi potrebama novog vremena. U tome je naročito značajna zaštita autora kompjuterskih programa. U 20. st. tako se morala uvesti pravna zaštita kompjuterskih programa zbog njihovog velikog značaja. Ova pravna zaštita donesena je na osnovu zakona o autorskom pravu. Direktiva o zakonskoj zaštiti kompjuterskih programa usvojena je 1991. godine na nivou Evropske unije.

Niti jedan algoritam na kojem počiva bilo koji element kompjuterskog programa nije pod autorsko-pravnom zaštitom. Kompjuterski program koristi se na temelju licence. Autor kompjuterskog programa je nositelj autorskog prava. Bibliotekama je dopušteno ograničeno reproduciranje kompjuterskih programa koji su u njihovom vlasništvu.

Uposlenik u biblioteci može tokom radnog vremena kreirati kompjuterski program za potrebe poslovanja biblioteke. Kao kod svih drugih autorskih djela nastalih u radnom odnosu, autor ovog kompjuterskog programa zadržava autorsko pravo bez ograničenja.

Zaštita autorskog djela

Stalni tehnološki napredak zahtijeva i stalno prilagođavanje pravnog sistema. Tako je primjena iPod-a (uređaj za reproduciranje audio i videozapisa) promijenila način distribucije, kupovine i slušanja muzike, kao i zaštitu takvih autorskih djela. Osnivač i vlasnik kompanije Apple Steve Jobs (1955–2011) prvi je osmislio naplaćivanje prijema muzike pomoću novih digitalnih uređaja i time dao podršku cijeloj muzičkoj industriji.

Kada se nekom djelu dodjeljuje copyright, konsultiraju se eksperti za intelektualno vlasništvo. Patenti i industrijski dizajn također potpadaju pod zakon o autorskom i srodnim pravima.

Za djela objavljena poslije 1977. godine copyright traje za vrijeme autorovog života i poslije njegove smrti još 70 godina. Copyright traje između 95 i 120 godina, ovisno o datumu objavljivanja djela, za sljedeće slučajeve (Brzulović-Stanisavljević 2009, 70):

- za djelo urađeno po narudžbi,
- za djelo urađeno kao dio radne obaveze,
- za djelo objavljeno anonimno ili pod pseudonimom.

Zaključak

Autor (lat. *auctor*) je osoba ili korporativno tijelo odgovorno za intelektualni ili umjetnički sadržaj nekog dokumenta. Onaj dio pravnih nauka koji regulira zaštitu i interese autora i njegovog djela naziva se autorsko pravo. Opći principi autorskog prava odnose se na područja književnosti, nauke i umjetnosti, industrijskog dizajna, tehničkih izuma, patenata.

Autorsko pravo štiti duhovno vlasništvo u uslovi-ma finansijskog, pravnog, političkog, tehničkog i društvenog ograničenja. Autorsko pravo je jedno od osnovnih ljudskih prava i izjednačava se s pravom na slobodu izražavanja. Autorsko pravo podrazumijeva sljedeća prava: moralna prava, imovinska prava i druga prava.

Autorskom pravu bliska su tzv. srodna ili susjedna prava. Naziv autorsko pravo karakterističan je za kontinentalnoevropske pravne sisteme, dok anglosaksonski pravni sistemi za pojam autorsko pravo koristi naziv copyright. Postoji osnovna razlika između autorskog prava i copyrighta: dok je autorsko pravo prvenstveno orijentirano na vlastita prava autora, copyright se ograničava na autorsko djelo.

Ako autor pri zastupanju i zaštiti svojih autorskih prava ne koristi posrednika, nego ih sam zastupa i štiti, onda se autorska prava zovu individualna. Autor može zastupanje i zaštitu svojih autorskih prava prepustiti agenciji ili udruženju za kolektivno zastupanje i zaštitu autorskih prava. Na takav način ostvarena autorska prava se zovu kolektivna.

Kako zaštititi autora i osigurati provedbu autorsko-pravne legislative? Kakav je konkretni rezultat zaštite autorskih i srodnih prava? Ostaju mogućnosti za odgovore.

Literatura

- Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities*. 2007. [mrežna stranica] http://www.zim.mpg.de/openaccess-berlin/berlin_declaration.pdf. Datum pristupa: 2. 6. 2017.
- Bethesda Statement on Open Access Publishing*, released June 20, 2003. [online] <http://www.soros.org/openaccess>. Datum pristupa: 20. 9. 2017.
- Budapest Open Access Initiative*. 2002. [mrežna stranica] <http://www.soros.org/openaccess>. Datum pristupa: 17. 10. 2017.
- Cohen, Patricia. 2010. "In 500 Billion Words, a New Window on Culture" *The New York Times* 2010, December 16. [online] <http://www.nytimes.com/2010/12/17/books/17words.html> doi:101371/journal.pone.0054847. Datum pristupa: 1. 3. 2017.
- European libraries and challenges of e-publishing*. 2012. [online] <http://www.eblida.org>. Datum pristupa: 12. 9. 2017.
- Eurostat. 2013. *European Union and internet: Statistical Comparison by Eurostat Statistical Book*. [online] <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>. Datum pristupa: 16. 8. 2017.
- Filipi-Matutinović, Stela. 2013. *Naučne informacije u Srbiji*. Beograd: Univerzitetska biblioteka "Svetozar Marković".
- Gerc, Ana. 2008. *Biblioteka u digitalnom okruženju*. Sarajevo: Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine.
- Gliha, Igor. 2002. "Intelektualno vlasništvo." U *Prilagodbe politikama unutarnjeg tržišta EU: očekivani učinci*, 127–147. Zagreb: Ministarstvo za europske integracije.
- Gliha, Igor. 2006. "Prava na autorskim djelima nastalim u radnom odnosu i po narudžbi." U *Zbornik PFZ*, 56, (Posebni broj), uredio D. Hrabar, 791–836. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Henneberg, Ivan. 2001. *Autorsko pravo*. Zagreb: Informator.
- Horvat, Aleksandra, i Živković, Daniela. 2009. *Knjižnice i autorsko pravo*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Katulić, Tihomir. 2006. "Uvod u zaštitu intelektualnog vlasništva u Republici Hrvatskoj." U *CARNet – Hrvatska akademska i istraživačka mreža*. [online] <http://edu-udzbenik.carnet.hr/1/>. Datum pristupa: 28. 8. 2017.
- Trnavci, Genc. 2009. *Pravo intelektualnog vlasništva*. Bihać: Pravni fakultet Univerziteta u Bihaću.
- Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima u Bosni i Hercegovini. 2010. *Službeni glasnik BiH* 63/10. [online] <http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/bs/ba/ba004bs.pdf>. Datum pristupa: 11. 8. 2017

Information and services in the new technological environment

PROFESSIONAL PAPER

BOSNIACA 2017; 22: 77-83

UDC 347.78:[02:004

AUTHORS' RIGHTS AND LIBRARIES IN DIGITAL ERA

Abstract

Computerization in the knowledge domain inaugurates great possibilities with all the types of digital information in all the scientific researches and fields of arts. It means new possibilities in evaluation of application of legislation named authors' rights (copyright law). Work of library is based on implementation of authors' rights basic principles. Uncontrolled arrangements of works of all the authors and prejudice of their authors' rights are more expanded with digital medium, mobile equipments and e-readers.

Key words: knowledge, copyright law (authors' rights), libraries, digital medium